

Kniha **Životné zručnosti a ako ich rozvíjať** je praktickou príručkou pre všetkých pracovníkov s deťmi a mladými ľuďmi. Prehľadne ponúka množstvo životných zručností a návodnú metodiku ich zavádzania a rozvíjania pre rôznorodé skupiny detí. Kniha obsahuje množstvo námetov pre prácu s deťmi – konkrétne aktivity, postupy, ako si vytvoriť aktivity na životnú zručnosť, ako s deťmi zavádzať a dodržiavať pravidlá v skupine, ako pripravovať a viesť aktivity a ako sa o nich s deťmi rozprávať.

Aj keď je kniha zameraná na rozvíjanie životných zručností, inšpiráciu tu nájdú aj ľudia, ktorí chcú deti učiť iné témy, či s nimi len zmysluplne tráviť voľný čas.

V súčasnej dobe si vlády mnohých krajín uvedomujú akútnu potrebu učiť deti životným zručnostiam. Strategické dokumenty, týkajúce sa detí a mládeže, vždy obsahujú časť o životných zručnostiach, či kľúčových kompetenciách. Uvedenie si tejto potreby je dôležitým momentom pre realizáciu programov, ktoré môžu deťom pomôcť žiť kvalitnejší život, úspešnejšie sa brániť ohrozeniam a uplatniť sa na trhu práce.

Program rozvoja životných zručností je jedným z konkrétnych spôsobov ako strategické dokumenty realizovať v praxi s deťmi a mladými ľuďmi.

Kolektív autorov je zložený z ľudí profesionálne alebo dobrovoľnícky pracujúcich s rôznorodými skupinami detí. Sú spolutvorcami a absolventmi dlhodobého vzdelávacieho projektu Rozvoj občianskej spoločnosti prostredníctvom detí, ktorý vznikol z iniciatívy dvoch partnerských organizácií – International Child Development Initiatives z Holandska a Nadácie pre deti Slovenska.

Projekt bol finančne podporený Ministerstvom zahraničných vecí Holandska prostredníctvom Sociálneho programu pre strednú a východnú Európu (Matra).

ISBN: 80-969209-5-2

EAN 9788096920952

ŽIVOTNÉ ZRUČNOSTI A AKO ICH ROZVÍJAŤ

ŽIVOTNÉ ZRUČNOSTI A AKO ICH ROZVÍJAŤ

PRÍRUČKA PRE PRACOVNÍKOV S DEŤMI A MLADÝMI ĽUĎMI

Aleš Bednařík a kol.

ŽIVOTNÉ ZRUČNOSTI A AKO ICH ROZVÍJAŤ

PRÍRUČKA PRE PRACOVNÍKOV S DEŤMI A MLADÝMI ĽUĎMI

Aleš Bednařík a kol.

Publikácia vznikla v rámci projektu Rozvoj občianskej spoločnosti prostredníctvom detí a mladých ľudí, ktorý je spoločným projektom dvoch partnerských organizácií – International Child Development Initiatives a Nadácia pre deti Slovenska. Projekt podporilo Ministerstvo zahraničných vecí Holandska prostredníctvom Sociálneho programu pre strednú a východnú Európu (Matra).

© 2004 Nadácia pre deti Slovenska

ISBN: 80-969209-5-2

Životné zručnosti a ako ich rozvíjať

Príručka pre pracovníkov s deťmi a mladými ľuďmi

Autorský kolektív:

Ľubica Bagalová, Hana Bartová, Aleš Bednařík, Michaela Bubelíniová, Jana Gregová, Vladimír Holúbek, Ján Huraj, Dáša Kráčalová, Miroslava Kumančíková, Patrik Pauko, Tatiana Piovarčiová, Juraj Šándor

Životné zručnosti a ako ich rozvíjať

Rozvoj občianskej spoločnosti prostredníctvom detí a mladých ľudí	Aleš Bednařík, Tatiana Piovarčiová
Prečo rozvíjať životné zručnosti?	Aleš Bednařík
Definovanie pojmu životné zručnosti	Aleš Bednařík
Komplexný model pravidiel a životných zručností v ITV	Aleš Bednařík, Ľubica Bagalová
Model životných zručností 4-H	Aleš Bednařík
Iné zdroje životných zručností	Aleš Bednařík
Cyklus rozvoja životných zručností	Michaela Bubelíniová, Patrik Pauko
Metodika rozvoja životných zručností v programe ITV	Tatiana Piovarčiová
Situácie učenia a rozvíjanie kompetencií v životných zručnostiach	Aleš Bednařík
Metódy rozvíjania životných zručností	Aleš Bednařík
Ako si vytvoriť aktivitu na konkrétnu zručnosť?	Aleš Bednařík
Tvorba pravidiel	Miroslava Kumančíková, Juraj Šándor, Aleš Bednařík
Príprava a vedenie aktivít	Aleš Bednařík
Príprava na hodnotenie rozvoja životných zručností	Aleš Bednařík
Spôsoby hodnotenia rozvoja životných zručností	Aleš Bednařík
Ohrozené skupiny detí a mládeže	Aleš Bednařík
Deti zapojené do voľnočasových aktivít	Michaela Bubelíniová
Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia	Ján Huraj
Nízkoprahové zariadenia	Juraj Šándor
Deti ohrozené drogou	Miroslava Kumančíková
Deti týrané, zneužívané a zanedbávané	Hana Bartová
Deti s mentálnym znevýhodnením	Dáša Kráčalová, Vladimír Holúbek
Deti s telesným a zdravotným znevýhodnením	Jana Gregová
Vývinové zmeny detí a mládeže z pohľadu rozvoja životných zručností	Patrik Pauko
Ako sa ľudia učia	Aleš Bednařík
Informácie v procese učenia	Aleš Bednařík
Štýly učenia	Aleš Bednařík

Obsah

Úvodom	7
1. MODERNÁ SPOLOČNOSŤ A ROZVÍJANIE ŽIVOTNÝCH ZRUČNOSTÍ	11
1.1. Rozvoj občianskej spoločnosti prostredníctvom detí a mladých ľudí	11
1.2. Prečo rozvíjať životné zručnosti?	16
2. ŽIVOTNÉ ZRUČNOSTI	21
2.1. Definovanie pojmu životné zručnosti	21
2.2. Komplexný model pravidiel a životných zručností v ITV	24
2.3. Model životných zručností 4-H	33
2.4. Iné zdroje životných zručností	36
3. ZAVÁDZANIE A ROZVOJ ŽIVOTNÝCH ZRUČNOSTÍ	39
3.1. Cyklus rozvoja životných zručností	39
3.2. Metodika rozvoja životných zručností v programe ITV	49
4. METÓDY ROZVÍJANIA ŽIVOTNÝCH ZRUČNOSTÍ	57
4.1. Situácie učenia a rozvíjanie kompetencií v životných zručnostiach	57
4.2. Metódy rozvíjania životných zručností	64
4.3. Ako si vytvoriť aktivitu na konkrétnu zručnosť?	94
4.4. Tvorba pravidiel	99
4.5. Príprava a vedenie aktivít	104
5. HODNOTENIE ROZVOJA ŽIVOTNÝCH ZRUČNOSTÍ	117
5.1. Príprava na hodnotenie rozvoja životných zručností	119
5.2. Spôsoby hodnotenia rozvoja životných zručností	124

6. ŠPECIFICKÉ SKUPINY DETÍ A ROZVÍJANIE ICH ŽIVOTNÝCH ZRUČNOSTÍ	133
6.1. Ohrozené skupiny detí a mládeže	133
6.2. Deti zapojené do voľnočasových aktivít	138
6.3. Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia	142
6.4. Nízkoprahové zariadenia	152
6.5. Deti ohrozené drogou	157
6.6. Deti týrané, zneužívané a zanedbávané	162
6.7. Deti s mentálnym znevýhodnením	176
6.8. Deti s telesným a zdravotným znevýhodnením	184
6.9. Vývinové zmeny detí a mládeže z pohľadu rozvoja životných zručností	189
7. AKO SA ĽUDIA UČIA - NÁMETY DO PRAXE	203
7.1. Ako sa ľudia učia	203
7.2. Informácie v procese učenia	215
7.3. Štýly učenia	219
O autoroch	226
Odporúčaná a použitá literatúra	228

ÚVODOM

Držite v rukách publikáciu o životných zručnostiach. Budeme radi, ak sa vám bude nielen dobre čítať, ale ak v nej nájdete aj konkrétnu inšpiráciu na prácu s deťmi a mládežou. Nájdete tu príklady ako postupovať, keď chcete deti naučiť nejaké životné zručnosti a aktivity na ich rozvíjanie.

Táto publikácia si nenárokujú na precízne vedecké postupy, vychádza z praxe autorov. Preto tu nenájdete všetky citácie a prehľady k spomenutým teóriám, či deleniam, sú na ne odkazy v texte a v zozname literatúry. Autori si dovolili vytvoriť, vybrať a citovať tie, ktoré používajú v práci s deťmi, osvedčili sa im a sú blízke ich presvedčeniu. Druhým dôvodom je, že táto kniha má byť naozaj praktickou príručkou a preto chceme, aby postupy, či vysvetlenia neboli rušené prehľadmi názorov či zistení rôznych autorov. Pre tých, čo majú väčší záujem si doštudovať literatúru, ponúkame na konci knihy prehľad literatúry, z ktorej autori vychádzali, aj literatúry, ktorú odporúčajú na ďalšie štúdium.

Publikácia je výsledkom štvorročného projektu Rozvoj občianskej spoločnosti prostredníctvom detí a mladých ľudí, ktorý bol realizovaný Nadáciou pre deti Slovenska v spolupráci s holandskou organizáciou International Child Development Initiatives. V tréningovej časti projektu vznikali v priebehu niekoľkých rokov materiály, ktoré sa používali pre potreby trénerov metodiky rozvoja životných zručností, aj materiály pre potrebu tréningov pracovníkov s deťmi a mládežou. V tom období vznikli materiály od 12 autorov, ktoré prešli edičnou úpravou, ale pozornejší čitateľ si iste všimne rukopis autorov jednotlivých kapitol. Kvôli lepšej prehľadnosti a logickej previazanosti jednotlivých tém sme pripravili prehľad častí a kapitol, ktorý je nižšie.

Kapitoly sú usporiadané tak, aby bol text o životných zručnostiach čo najplynulejší. Keďže veľa vecí spolu súvisí označili sme prepojenia z jedného textu do druhého ikonou so šípkou.

Podobne sú označené ikonou miesta, kde sú cvičenia a inšpirácie na rozvíjanie životných zručností.

Autorka obrázkov (Z.N) súhlasila s tým, že obrázky znázorňujúce jednotlivé životné zručnosti môžu byť voľne kopírované a používané pri práci s deťmi.

Niektoré časti knihy sú orientované viac teoreticky, aby sprístupnili informácie k danej téme a umožnili čitateľovi porozumieť preberanej problematike. Iné kapitoly sú veľmi prakticky orientované, plné inšpiratívnych aktivít, postupov a odporúčaní.

Terminológia a skratky

Deti a mládež - kvôli zrozumiteľnosti a plynulosti textu

budeme na mnohých miestach hovoriť iba o deťoch, ale väčšinou máme na mysli deti a mládež zo všetkých stupňov škôl s organizovaným výchovno-vzdelávacím programom rôzneho typu, a z mimoškolských zariadení, ktoré pracujú s deťmi a mládežou. Patria sem aj mladí ľudia pracujúci s deťmi a mládežou ako budúci či aktívni inštruktori, vedúci, animátori, učitelia... Vo väčšine prípadov, teda tam, kde sú spomínané iba deti, hovoríme aj o deťoch aj o mládeži vo vekovom rozpätí od 3 do 26 rokov. Niekde používame skratku DaM – deti a mládež.

Ten, kto pracuje s deťmi – z podobných dôvodov budeme často hovoriť len o učiteľoch alebo o vedúcich, aj keď myslíme na všetkých pracovníkov s deťmi a mládežou, teda nie len pracujúcich v škole, ale aj v nespočetných neziskových organizáciách či dobrovoľných zoskupeniach ľudí v rôznych cirkevných komunitách alebo centrách voľného času. Práve v týchto organizáciách sú používané veľmi rôznorodé názvy pre niekoho, kto pracuje s deťmi. Pomenovanie vychádza z prostredia, situácie, zamerania, či histórie organizácie a často je veľmi výstižné a pekne znie: rover, animátor, inštruktor, facilitátor, edukátor a podobne.

Životné zručnosti – nás budú sprevádzať celou knihou. V kapitole Životné zručnosti sa venujeme vysvetleniu prečo používame tento pojem a nie kompetencie alebo spôsobilosti. Často sa budete môcť v knihe stretnúť so skratkou žz – životné zručnosti.

Tematické časti knihy

Knihy má 7 základných tematických častí, ktoré na seba nadväzujú a/alebo otvárajú danú tému z rôznych pohľadov. Pre prehľadnosť a náväznosť jednotlivých častí a kapitol ich tu spolu s komentárom sumarizujeme.

1. časť

Moderná spoločnosť a rozvíjanie životných zručností

Je časť otvárajúca celkový pohľad na dôvody, prečo vnímame ako dôležité rozvíjať životné zručnosti. Dočítate sa o tom, ako vyzeral projekt **Nadácie pre deti Slovenska (NDS) - Rozvoj občianskej spoločnosti prostredníctvom detí a mladých ľudí**, ktorý prebiehal v rokoch 2001 - 2004. Tento projekt naštartoval niekoľkoročný proces vzdelávania pracovníkov s deťmi a mládežou v metodike rozvoja životných zručností a vyvrcholil vydaním tejto publikácie. V kapitole **Prečo rozvíjať životné zručnosti?** chceme objasniť význam takéhoto programu na Slovensku. Vychádzame z nášho poznania potrieb učiteľov a pracovníkov s deťmi a mládežou, súčasného stavu spoločnosti a jeho očakávaného vývoja.

2. časť

Životné zručnosti

Obsahuje zrozumiteľnú definíciu a kategorizáciu životných zručností. V kapitole je oboznámenie sa s dvoma podrobnejšie rozpísanými modelmi životných zručností - modelom životných zručností nazvaného **4-H** a inovačným edukačným modelom Integrované tematické vyučovanie (**ITV**), v ktorom je rozvoj životných zručností základnou, integrálnou súčasťou. Ďalej nájdete ešte iné inšpiratívne zdroje životných zručností, obvykle vytvorených na žiadosť orgánov štátnej správy rôznych krajín ako podklady pre ich strategické plánovanie vo vzdelávaní a výchove detí a mládeže.

3. časť

Zavádzanie a rozvoj životných zručností

Táto časť prináša dva pohľady na zavádzanie a rozvoj žz – **Cyklus rozvoja životných zručností** bol vytvorený autormi trénujúcimi metodiku rozvoja žz v neziskových organizáciách a **Metodika rozvoja životných zručností**

v programe ITV opisuje tento proces na základe dlhoročnej praxe v školstve. Cyklus ponúka krokový návod ako si takýto postup zavádzania zručnosti vytvoriť a aplikovať ho, ITV ponúka komplexnú metodiku s praktickými príkladmi zo základnej školy.

4. časť

Metódy rozvíjania životných zručností

Je prehľadom rôznorodých metód a zručností, ktoré sa dajú využiť pri rozvíjaní životných zručností. Kapitola **Situácie učenia** a rozsiahla kapitola **Metódy rozvíjania životných zručností** prehľadne v dvoch odlišných kategorizáciách ponúkajú množstvo inšpiratívnych námetov aj konkrétnych aktivít použiteľných v programe rozvoja žz. Ak by niekomu nestačili námety na aktivity, nasleduje za nimi kapitola **Ako si vytvoriť aktivitu na konkrétnu zručnosť?** Ďalšie kapitoly **Tvorba pravidiel** a **Príprava a vedenie aktivít** sú návodnou pomôckou s metodikou a zručnosťami pre efektívne vedenie skupiny detí v programe rozvoja žz.

5. časť

Hodnotenie rozvoja životných zručností

Kapitola o hodnotení uzatvára cyklus krokov od definovania zručností, cez ich metodické zavádzanie do repertoáru správania detí. Časť o hodnotení obsahuje viacero konkrétnych námetov ako si vyhodnocovať program rozvoja žz a ako spolu s deťmi hodnotiť rôznymi spôsobmi ich pokroky v používaní žz.

6. časť

Špecifické skupiny detí a rozvoj ich životných zručností

Najrozsiahlejšia časť knihy sa venuje ôsmym skupinám detí. Sedem skupín detí je rozdelených **podľa typu ohrozenia**

alebo znevýhodnenia (napr. sociálne znevýhodnené, ohrozené drogou a pod.) a ôsma kapitola sa venuje jednotlivým **vekovým skupinám** a ich špecifikám v závislosti od ich telesného, intelektuálneho, sociálneho a emocionálneho vývinu. Každá kapitola sa okrem charakteristiky jednotlivých skupín venuje aj ich špeciálnym potrebám a z nich odvodeným životným zručnostiam. K zručnostiam autori priložili námety alebo konkrétne aktivity, s ktorými majú praktické skúsenosti pri rozvíjaní jednotlivých zručností u týchto detí.

7. časť

Ako sa ľudia učia – námety do praxe

Rovnomenná kapitola **Ako sa ľudia učia** obsahuje prehľad niektorých teórií a prístupov v učení s ich konkrétnymi aplikáciami v praxi. Tieto praktické príklady môžu pomôcť pracovníkom s deťmi a mládežou k hlbšiemu uvedomeniu si, čo všetko ovplyvňuje proces učenia. Na túto kapitolu nadväzujú dve navzájom prepojené kapitoly **Informácie v procese učenia** a **Štýly učenia**, ktoré si vybrali z procesu učenia aspekt prenosu informácií a definujú 4 komponenty tvorby a pohybu informácií v procese učenia. Poukazujú aj na to, ako práca s informáciami výrazne ovplyvňuje štýl práce učiteľa.